

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת לך לך ז' חשון תשע"ט,
גליון נושא, בענין העומד על הפרק.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'בקבוקי פניציה שנוצרו בשבת'

שומר שבת מחללו

בארץ ישראל ישנו רק מפעל אחד בלבד
לייצור מוצרי זכוכית (בקבוקים צנצנות
וכדומה), - מפעל פניציה בעיר ירוחם,
מפעל ענק המעסיק מאות עובדים
במשמרות סביב השעון.

כבר עשרות שנים, שמפעל פניציה מחלל
שבת בשאט נפש, ומעסיק מאות פועלים,
בפרהסיה בעיצומו של יום השבת, המפעל
עובד 24/7 ורק ביום הכיפורים אין ייצור
סחורה, ומחייב את כל עובדיו היהודים
לעבוד בשבת, תחת איומים על סכנת מקור
פרנסתם (ביניהם קיימים עובדים שהיו
מעדיפים לשמור שבת, ובאים לעבודה
לאחר עשיית הקידוש בביתם, כלפיהם
קשה לומר שדינם כ'תינוקות שנשבו',
ומסתבר שדינם כ'מומרים לתיאבון').

בעלי המפעל מצטדקים, כי אין אפשרות
מציאותית להפסיק את הייצור בשבת, כיון
שהכבשן מופעל על 1600 מעלות צלזיוס,
ואי אפשר לכבותו מידי שבוע, וגם
המערכת תתקלקל אם ישאירו את התנור
בלי חומר בפנים. אפילו ביום כיפור שהוא
היום היחיד בשנה שהמפעל לא מייצר
סחורה, מכניסים לתנור שברי זכוכית
למחזור, וגם אז לוקח 30 שעות בכדי
להשיב את התנור לפעילות תקינה.

התירוצים לא נכונים, כי אין חכמה ואין
עצה ואין תבונה נגד ד', ועוד שטכנאים
מומחים יראי שמים הציעו להם פתרונות,
שבשבת הכבשן יעבוד רק על מחזור, ולא
יהיה ייצור כלי זכוכית בשבת. עוד הציעו

יראי שמיים רבים וטובים, לא האמינו,
שאף בביתם כה מצויה התקלה

פנינים

שומרי שבת

ברכה מיוחדת פורסמה מהג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, 'שכל מי שלא קונה ממפעל שמחלל שבת, מקדש שם שמים, שהשבת היא האות בין הקב"ה ובין בני ישראל, והיא מקור הברכה. ומשפחה שיחליטו שלא יכנס לביתם דבר שהקב"ה כועס עליו ומצטער ממנו, יזכו לשידוכים טובים, בריאות ונחת'.

תודה מיוחדת לרבנים הגאונים הרב ישראל מורגנשטרן שליט"א מראשי ארגון 'שומר שבת', והרב טאוב שליט"א מקו 'נתיבים לכשרות', על הסיוע הרב בהכנת המאמר, והמידע העדכני בנושא. מידע רב, מתוך מאמרו המרתק של הג"ר שמואל יוסף שטיצברג שליט"א רב מכון 'שערי השבת', בשיחה שנתן לקו שע"י מכון 'נתיבים לכשרות'.

שאלו את הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א, האם יש ענין להיכנס לסיכון כספי, כדי להשתמש בבקבוקים ממפעל שומר שבת? והשיב; בוודאי דבר טוב, שלא יהא 'מזכרת עוון' ומחזק ידי עוברי עבירה.

מאבק ציבורי

חשוב לשים לב, בכל הנדון של הבקבוקים ממפעל מחלל שבת, שיש את הנושא ההלכתי, ובו אנו דנים שוגג, מזיד, לעולם, לאחרים, מתכוין, אין מתכוין, ניחא, לא ניחא, מומר, תינוקות שנשבו, רוב, קבוע, וכו'. אבל מצד המחאה הציבורית, והמאבק בין מקדשי השבת למחלליה, ברור שצריך לעשות כל טעדי שבעולם, למעט ולצמצם את התופעה של חילולי שבת במפעלים ובתאגידים. ומפעלי המזון יוכיחו, בהם אין הכשר למפעל מחלל שבת, וכל מפעלי המזון שיש להם הכשר, אינם מחללים שבת.

ציבור שומרי השבת, הינו צרכן משמעותי ביותר עבור חברת פניציה, לבקבוקי יין ומיץ ענבים לקידוש והבדלה בכמויות ענק. ובשיתוף וועדי הכשרות, ניתן לדרוש את סגירת קווי הייצור בשבת, וככל שיותר יקפידו לקנות רק בקבוקים המיובאים מחו"ל, כך יותר יגבר הלחץ עליהם. ❖

שימכרו חלק מהחברה לגוי, ובשבת יעבדו רק גויים, אולם המציאות הוא שהמפעל בבעלות יהודית, ויהודים מפעילים את המכונות באיסור בשבת בשאט נפש, וכעת השאלה האם כלי הזכוכית כמו בקבוקי יין ושמן, נאסרים מדין 'מעשה שבת'.

בשנים האחרונות, לאור האיומים על מנהלי המפעל שהציבור החרדי יארגן חרם צרכנים נגד בקבוקי פניציה, מצהירים ומתחייבים מנהלי המפעל שהאספקה עבור היקבים שיש להם חותמת כשרות מהודרת, היא רק מבקבוקים שיוצרו בימות החול. גם אם נניח שאי אפשר להאמין למחללי שבת, שאכן האמת כדבריהם, שהבקבוקים שהמפעל משווק יוצרו רק ביום חול, שהרי השבת אצלם הפקר, אבל במציאות הטכנית דבר זה ניתן לבדיקה ומעקב שיקנו רק מה שיוצר ביום חול.

הפתרון אינו מושלם, כי המפעל באופן כללי מחלל שבת, וחלק מתהליכי הייצור (רישום, שיווק, שינוע) יתכן שנעשים בשבת. גם אם עקבנו אחרי הבקבוקים, מה נעשה אם לא עקבו, ומה נעשה בשאר המוצרים, כמו צנצנות זכוכית (לדבש, ריבה, וכדומה) שיתכן שמיוצרות בשבת. כלפי הצנצנות אולי רובם מיוצרים בשבת, ונהיה יותר גרוע, שאי אפשר להתיר מדין 'הלך אחר הרוב' (י.ז.ו.).

בוועדי הכשרות מגיבים, שאכן קיים הכרח טכני מסוים לקנות מ'פניציה', משום שייבוא בקבוקים מחו"ל למפעלי ענק הוא אתגר מסובך ביותר, ואף מייקר את מחיר הבקבוק באופן משמעותי, מאשר קניה מקומית במפעל 'פניציה'. הפסד כספי ניכר עומד בפני מנהלי המפעלים בשינוי מקור הבקבוקים.

ועוד, שגם בייבוא מחו"ל יתכן שיהיה חילול שבת בחברת הפירוק 'צים'. אמנם כלפי 'מעשה שבת' יותר קל פירוק בשבת מייצור בשבת, כמבואר בחיי אדם (כלל ט) הביאו הביאור הלכה (סימן שיח ד"ה אחת), ש'מעשה שבת' הוא רק בשינוי בגוף הדבר כמו בישול, ולא בהוצאה מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר.

ככל שתגבר הדרישה הציבורית, לבקבוקים מהודרים שאין בהם סרך איסור, כך היקבים יתאמצו וימצאו פתרונות להביא בקבוקים תוצרת חו"ל. וועדי הכשרות, מעודדים וממליצים לבעלי היקבים לייבא בקבוקים מחו"ל, ואכן בשנים האחרונות הרבה יקבים עברו (לפחות חלק מהייצור) לבקבוקים המיובאים מחו"ל, או בקבוקי פלסטיק מחברות שומרות שבת.

יש לברר כאן את ההלכה, לגבי שלושה דינים: א. 'מעשה שבת'. ב. 'לפני עור'. ג. 'מסייע בידי עוברי עבירה'.

1. 'מעשה שבת'

ישראל שעשה במזיד מלאכה האסורה בשבת, הדבר נאסר עליו לעולם, ולאחרים מותר במוצאי שבת מיד, ובמומר יש אומרים שאוסר את מלאכתו גם על אחרים לעולם. נחלקו הפוסקים בחילונים בזמננו האם דינם כשוגג או כמזיד (התבאר בהרחבה בגיליון 185).

הג"ר ניסים קרליץ שליט"א (חוט שני שבת חלק א פרק כב עמוד מא) פוסק שכאשר אי אפשר לברר, האם הכלי יוצר בשבת או לא, מותר לקנותו בחנות, כיון שיש רוב שמסתבר שיוצר ביום חול (וכשאי אפשר לברר סומכים על רוב), אבל בבית החרושת אסור לקנותו, כיון שהוא מקום הקביעות, וכל קבוע נחשב כמחצה על מחצה.

הג"ר משה ידלר שליט"א (מאור השבת חלק א סימן יח ס"ק קז) מביא בשם **הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל**, שמותר לקנות מוצר של מפעל המחלל שבת, מטעם שספק 'מעשה שבת' מותר בדבר שאין לו מתירין. לדבריו, לכאורה אפילו כשקונה במפעל עצמו שהוא מקום הקביעות, מותר מדין ספק.

הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שולחן שלמה שולי הגליון ס"ק ב) סובר שהבקבוקים בטלים ברוב, אבל כשיכול לקנות ממפעל שלא מחלל שבת, אין לסייע למחלל שבת.

2. לפני עור ומסייע

לפני עור: ידוע החידוש של **הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל** (קהילות יעקב חלק ב סימן ז) במכתב משנת תרצ"ז **לרבי יעקב הלפרין**, לגבי מלט של מפעל 'נשר' ש'עשה שבתו חול', האריך בתשובה שאסור להנות מהמלט, בעקבות המאבק הצליח רבי יעקב הלפרין להשפיע על הנהלת המפעל לשבות בשבת קודש.

הסטייפלער נימק את האיסור, משום 'לפני עור' דאורייתא, כי עושה מעשה, שמעורר אצל חבריו ברצון ובהסכמה לעשות עבירה, כי אם שומרי התורה לא היו קונים ממנו הוא היה צריך להפחית את הייצור, וכל קונה מסייע לו ממש שיחלל שבת יותר, וכמו המכה בנו גדול שמעורר אצלו רצון לעבור על כיבוד אב ואם, והסכים לזה **החזון איש זצ"ל**.

והוסיף שאסור לקנות גם את הסחורה שיוצרה בימי החול משום לפני עור ומסייע, שאם כל שומרי שבת לא היו קונים מהם סחורה היו מצמצמים את חילולי השבת.

מסייע: מטעם נוסף אסר הסטייפלער זצ"ל (שם) שהרי הקונה מסייע בידי עוברי עבירה ואסור גם אם הרשע יעבור על האיסור בלי הסיוע שלו. וכן הובא **בכתב סופר** (או"ח תשובה נ) את שתי הטעמים האלו. והוסיף שיש בזה גם משום כל שיש בידו למחות וכו'.

אם משפיע: לדעת **הג"ר ניסים קרליץ שליט"א** (חוט שני שבת חלק א עמוד מב שער הציון מב) כל האיסור של לפני עור ומסייע, הוא רק אם ההימנעות של שומרי התורה מלקנות את סחורתם, תגרום למפעל למעט בחילול שבת, אבל אם אין שום השפעה על פעילות המפעל, אין איסור של מסייע, אבל ראוי לאסור להשתמש בכל מוצרי המפעל, גם מה שנוצר ביום חול, כיון ששבת קודש הפקר בעיניהם, אבל מצד הדין אין לאסור.

ואם כן לגבי בקבוקי זכוכית, אם במפעל פניציה לא תהיה השפעה על כמות העבודה בשבת, גם אם שומרי המצוות לא יקנו מהם סחורה כלל, שהרי לטענתם המפעל מוכרח לעבוד, אין בכך איסור

פניציה - חברת הזכויות מחללת השבת

סמל מזכרת עוון

אם הסמל הזה מופיע בצד הבקבוק או הצנצנת בסמוך לתחתית, הרי שהוא מיוצר בפניציה המחללת שבת (והרי הוא מזכרת עוון לחילולי השבת הרבתיים).

אם אינו מופיע שום סמל, או שמופיעים אותיות ומספרים אחרים, בלא הסמל הנ"ל - הרי שהבקבוק יוצר בחו"ל.

כל פעם שהעדפת בקבוק מחו"ל,

עשית עוד צעד לכבוד שבת קודש !

משום מסייע, אבל יתכן שבכל זאת הם יצמצמו את היקף העבודות כאשר הביקוש יהיה יותר נמוך, ואם כן יהיה כאן איסור מסייע.

השפעת הציבור: בספר ארחות שבת (חלק ג סימנים סימן יב) כתב על דבריו, שכיון שלכל יחיד בפני עצמו אין השפעה ממש, אלא רק אם הרבים יתאחדו תהיה להם השפעה, יתכן שמעיקר הדין אין על כל יחיד איסור לפני עור.

הרבה פוסקים נקטו שאין בזה לפני עור

ומסייע, משום שלא גורם ישירות למלאכה שתעשה, ועוד שהיחיד לא משפיע אלא רק הציבור בכללותו, ודין לפני עור ומסייע נאמר רק במעשה ישיר של האדם.

לא למחות: הג"ר יצחק יעקב וויס זצ"ל (מנחת יצחק חלק ג סימן עט אות יג) כתב בשם שו"ת מחזה אברהם (סימן מח) שלגבי האיסור של לפני עור ומסייע, לא למחות ביד מי שרוצה להקל ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, וסומכים בכך על הסוברים שכשיש יהודים אחרים שכן יקנו אין איסור לפני עור, וגם איסור מסייע אין איסור, שהרי דעת הש"ך (יו"ד סימן קנא ס"ק ו) לא חייבים להפריש ישראל מומר מאיסור. וכן הובא בספר תולדות יעקב (עמוד פד) בשם הסטייפלער זצ"ל שלא פירסם שוב את התשובה שכתב לאיסור, כי בזמננו רבו חילולי שבת ומוצרים רבים מגיעים ממפעלים מחללי שבת, ומצד הדין אפשר לסמוך על הרוב שנוצר ביום חול, ובדבר שהציבור לא יכול לעמוד בו, אומרים מוטב וכו'.

3. טעון טבילה

יש מעדיפים להשתמש דווקא בבקבוקים מתוצרת יהודית, שהבקבוקים אינם טעונים טבילה, בשונה מבקבוקים מתוצרת חו"ל, שחייבים טבילה כיון שגוי ייצר אותם, אמנם בשימוש הראשון אין טעון טבילה אך בשימוש חוזר צריך טבילה.

[יש שיטות מסוימות בפוסקים (לבושי מרדכי מהדורה ד סימן רמא אות ב, תשובות והנהגות כרך ב סימן תג), שכלי מומר טעון טבילה, ודינו כגוי. ולפי שיטתם גם בכלים מתוצרת יהודית, יש מקום להחמיר לטבול, כאשר העובדים מחללים שבת בפרהסיא, שהרי מומר לחלל שבת כמומר לכל התורה. ועוד, שאם בעלי המניות הם גויים, אולי דינו כמפעל בבעלות גויים].

בבקבוק שטעון טבילה, נחלקו הפוסקים האם מותר להחזיר יין לבקבוק (כאותם שנהגו להחזיר קצת מיין הקידוש לבקבוק, כדי שלמחרת יקדשו על שיירי היין מאתמול), האם נחשב כשימוש חוזר. הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שולחן שלמה שבת חלק ג עמוד לד הערה ו) כתב לגבי אריזת קפה המיוצרת על ידי גוי, שאם לוקח קצת קפה בכפית, לכאורה אי אפשר להחזיר את מה שנשאר כיון שנחשב כשימוש חוזר, ומסיק, שמסתבר שלא נחשב כשימוש חוזר, אלא המשך המצב הקיים. מאידך יש מחמירים שאסור להחזיר לתוך בקבוק לא טבול. ושמעתי בשם הג"ר יעקב ישעיה בלוי זצ"ל מותר להחזיר לכלי שאינו טבול, דגם זה בכלל 'תשמיש עראי' (ד.א.ש.).

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. 'מעשה שבת': בקבוק או צנצנת זכוכית המיוצר בשבת על ידי ישראל עבור ישראל, אסור משום 'מעשה שבת'. ונחלקו הפוסקים האם נאסר ללקוחות לעולם, או רק עד מוצאי שבת. אם אינו מזהה את תאריך ייצור הבקבוק, רשאי לסמוך על 'רוב' שיוצר בימי החול.
- ב. לפני עור ומסייע: הסטייפלער חידש והסכים לזה החזו"א, שגם סחורה שיוצרה בימי החול אסורה משום לפני עור ומסייע ומשום כל שיש בידו למחות וכו', שאם כל שומרי שבת לא היו צורכים לא היה המפעל מחלל שבת.
- הרבה פוסקים נקטו שאין בזה לפני עור, שלא גורם ישירות למלאכה שתעשה, וגם שהרי היחיד לא משפיע אלא רק הציבור בכללותו.
- יש סוברים שאין למחות במקילים, משום 'מוטב יהיו שוגגים', ויש להם על מי לסמוך.
- ג. מאבק ציבורי: למרות שמצד ההלכה יש הרבה צדדים להתיר, אבל מבחינה ציבורית צריך לקדש מאבק ולעשות כל טעדי שבעולם למנוע ממחללי שבת להמשיך במעשיהם על ידי הימנעות מלרכוש מוצרים שלהם, שכן הציבור החרדי וועדי הכשרות הינם צרכנים משמעותיים מאוד במפעל פניציה. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הודעה:

אפשר לקבל את
הגיליון כל שבוע
במייל

5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא;

צריכת 'מים מותפלים' בשבת

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

לזכרון עולם

לעילוי נשמת הגה"ק רבי
יהודה מאיר שפירא,
בן רבי יעקב שמשון
מלובלין זצוק"ל
נלב"ע ז' חשוון
ת.נ.צ.ב.ה.